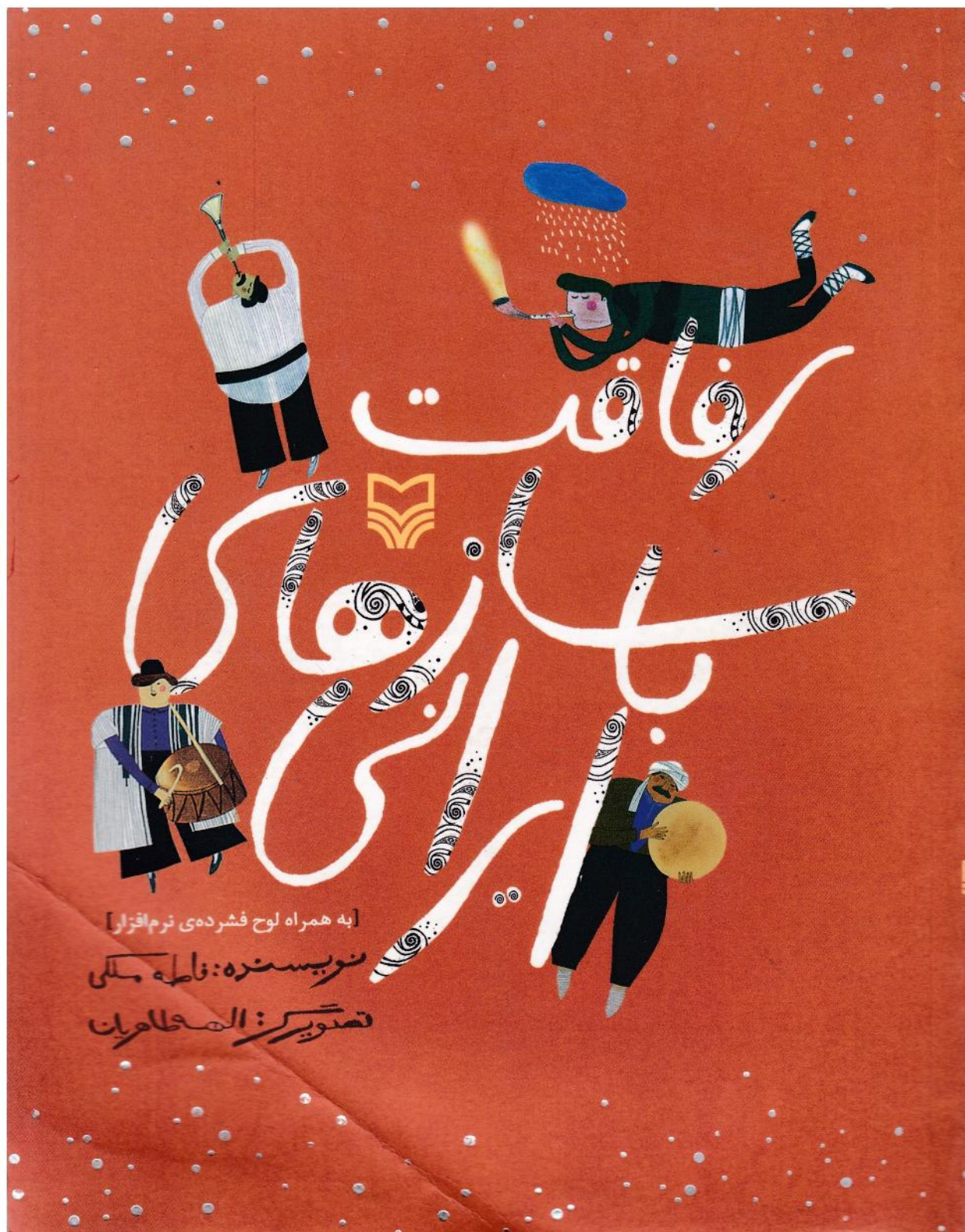

[به همراه لوح فشرده‌ی نرم‌افزار]

نویسنده: فاطمه ملکی

تصویرگر: المصطفا میران

انتشارات سوره مهر (وابسته به حوزه هنری)

مرکز موسیقی حوزه هنری

رفاقت با سازهای ایرانی

سازشناسی برای کودکان

[به همراه لوح فشرده‌ی نرم‌افزار]

نویسنده: فاطمه ملکی

تصویرگر: الهه طاهریان

طراح گرافیک: محمود حسینی

چاپ و صحافی: واژه پردازان اندیشه

چاپ اول: ۱۳۹۰

شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه

شابک: ۳ - ۰۰۸ - ۱۷۵ - ۶۰۰ - ۹۷۸

این کتاب با پشت به هنر و تلاش
مرکز موسیقی حوزه هنری است.

تیراژ: ۲۳۰۰ نسخه

صدور بستی: ۱۱۴۴ - ۱۵۸۱۵ - تلفن: ۶۶۴۷۷۰۰۱

تلفن مرکز بخش: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳

فکس: ۶۶۴۶۹۵۱

www.tricap.com

سرشناسه ملکی، فاطمه، ۱۳۶۳ -

عنوان و نام پدیدآور: رفاقت با سازهای ایرانی: سازشناسی برای

کودکان / نویسنده: فاطمه ملکی / تصویرگر: الهه طاهریان،

مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات سوره مهر، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۹۲ ص. - مصور (رنگی).

ISBN: 978 - 600 - 175 - 008 - 3

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: گروه سنی: ب، ج، د.

موضوع: سازها

موضوع: سازهای ایرانی -- مصور

شناسه افزوده: طاهریان، الهه، تصویرگر

شناسه افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر

رده بندی دیویی: ۷۶۴/۱۹م ۷۶۳/۱۳۸۹

شماره کتا شناسی ملی: ۳۰۶۵۰۹۹

- سازهای با کاسه‌ی گلابی‌شکل و دسته ۴۲
رُبَاب ۴۶
بَنَجُو (بانچو، بائنچو) ۴۸
زنبورک ۵۱
ب (سازهای کمّانی ۵۳
کمانچه ۵۵
قیچک (سُرود، غَزّک، غیچک) ۵۶
سازهای کوبه‌ای ۵۹
قاوال ۶۰
نقّاره ۶۳
نقّاره‌کوبی صحن حرم مطهر امام رضا (ع) ۶۴
دُهل ۶۶
سِنج ۶۹
روش دوم دسته‌بندی سازهای ایرانی ۷۰
سازهای ردیفی ۷۳
سه‌تار ۷۵
تار ۷۷
تُنَبک (تُمَبک، ضَرَب) ۷۸
قانون ۸۰
سَنَتور ۸۳
قدم بعدی چیست؟ ۸۴
صندوقچه ۸۵
فهرست منابع ۹۱

درباره کتاب

آموزش با لطافت و نرمی و تخیل بازده بیشتری دارد. پس بیایید با هم با سازها آشنا شویم؛ اما نه در یک ملاقات خیلی رسمی، بلکه در دیداری ساده که هم مزه‌ی شنیداری بدهد و هم مزه‌ی دیداری و اگر دوست داشتیم بعدها با سازها گپ و گفتی داشته باشیم.

در کتاب، شکل دقیق سازها را می‌بینیم و با آن‌ها آشنا می‌شویم و پس از آن در لوح فشرده‌ی همراه کتاب به سرزمین رؤیاها و تخیل می‌رویم و با سازها حسابی رفیق می‌شویم.

متأسفانه نشد از همه سازهای ایرانی در این کتاب - دیدار دعوت کنیم. از طرفی معرفی هر ساز بسیار کوتاه است؛ بدون ذکر جزئیات. دلیلش هم برمی‌گردد به اسم کتاب و اینکه تازه می‌خواهیم با سازها رفیق شویم. پس بیشتر سعی شده انگیزه‌ی مطالعه و تحقیق در خوانندگان ایجاد شود.

اگر مطالبی که می‌خوانیم دسته‌بندی شده باشد یادگیری آن هم برای ذهن آسان‌تر است. در این کتاب هم از دو شیوه برای دسته‌بندی سازها استفاده شده است:

روش اول بر اساس شیوهی نواختن آنها است؛ سازها به صورت بادی، زهی و کوبه‌ای دسته‌بندی شده‌اند. روش دوم دسته‌بندی بر اساس محل سازهاست: سازهای محلی (مقامی، نواحی، منطقه‌ای) و سازهای ردیف دستگاهی (ملی، شهری). یک دسته‌بندی مخفی هم در این کتاب به کار رفته است! (چه دسته‌بندی مخفی‌ای؟! خوب از آن‌جا که این کتاب قرار است تنها مربوط به قدم اول آشنایی باشد، باید تا آن‌جا که می‌شود مطالب به سادگی بیان شود. پس تمام سازهایی که از نظر ظاهری به هم شبیه‌اند در کنار هم و یک‌جا معرفی شده‌اند؛ مثلاً «نی تکی»، «یدی بوقوم تویذک»، «نرْمه‌نای»، «شمشال»، «نی هفت‌بند»، «بالابان» و «دودوک» همه در یک صفحه معرفی شده‌اند.

در مورد اسامی سازها سعی شده است دقت لازم در حرکت‌گذاری انجام شود. همین‌طور در مورد انتخاب نام‌ها دقت شده است؛ مثلاً اگرچه زنبورک ترکمن «غوپوز» هم تلفظ می‌شود، تلفظ دیگر، یعنی «قاویز»، استفاده شده است تا مبادا از جهت شباهت در تلفظ با «قپوز» (ساز زهی - زخمه‌ای آذربایجان) اشتباه شود. همچنین در منبع [۱]، گویش و یا لهجه‌ی محلی بیان نام سازها آمده است که این شیوه به نظرم بسیار شیرین آمد. در این کتاب هم اسامی همین‌گونه نوشته شده‌اند. مثلاً اگر بتوان از طریق شنیدن ملودی «دوتار» مازندران را از «دوتار» خراسان تشخیص داد، چه بهتر است که برای بیان تفاوت سازها و برای فضاسازی بهتر، ساز مازندران را با همان لهجه‌ی محلی یعنی «دِتار» معرفی کرد. با توجه به شباهت اسامی سازها در نقاط مختلف جهان سعی شده

است در قسمت توضیحات مربوط به هر ساز بهترین مطالب انتخاب شود. مثلاً «رَبَاب» افغانستان، کشمیر و هند سازی زخمه ایست؛ همین طور سازیِ کمّانی در بین اعراب خارج از ایران متداول است با نام «رَبَاب»؛ امّا «رُبَاب هجده تار» (هژده تار) که در سیستان و بلوچستان متداول است و با مضراب نواخته می‌شود، در این کتاب معرفی شده است. و یا اگر چه «سُرود» هند سازی است زخمه‌ای و از نسل «رَبَاب»، امّا در این کتاب «سُرود» به عنوان نام دیگر ساز کمّانی «قیچک» آورده شده است. زیرا که بحث تغییر کلمات در زبان و تغییر شکل سازها در یک ناحیه‌ی جغرافیایی بر پیچیدگی مطلب می‌افزاید و در اینجا کمکی به آموزش بهتر نمی‌کند.

سعی شده است تا اشتباهی در مطالب، تصاویر و به طور کلی در کتاب وجود نداشته باشد. اما بسیار خوشحال می‌شوم چنانچه راهنمایی و پیشنهادی برای هرچه بهتر شدن این دفتر دارید به ما اطلاع دهید و ما را از نظرات خود بهره‌مند سازید.

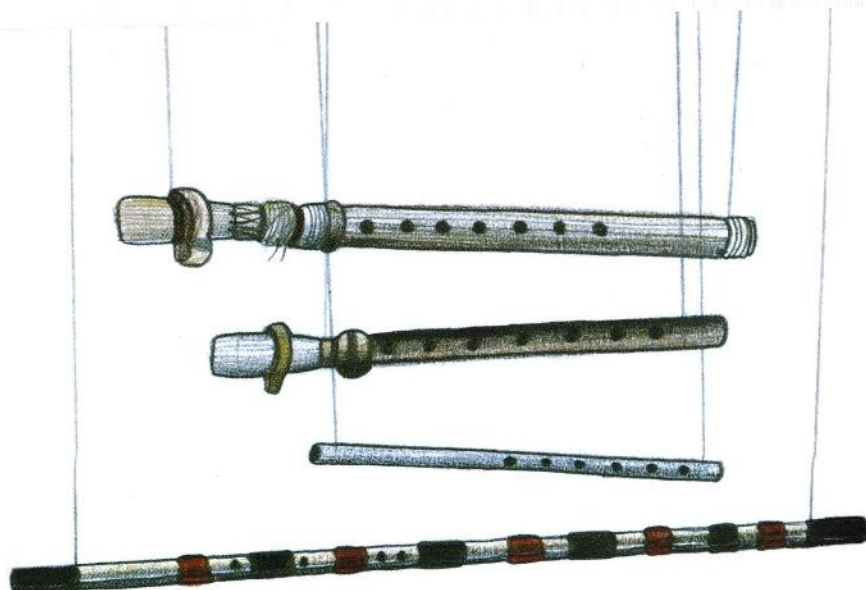

بسیار ممنون پدر و مادر هستم. از خواهر و برادرم متشکرم. نظرات خواهرم، که خودش جزء گروه سنی مخاطبان است بسیار برایم انگیزه بخش بود. سپاسگزار خانم بهار برخوردار، استادم در زمینه‌ی موسیقی (تئوری و نوازندگی سه‌تار)، و آقای مهدی حبیبی استادم در زمینه‌ی پویانمایی هستم زیرا شیوه‌ی تدریس و کلاس‌های پر از خلاقیت و پرهیجانشان به طور غیر مستقیم نقش بسیار مهمی در ایجاد جرقه‌ی طرح کتاب یعنی «طرح معرفی سازها از طریق شخصیت بخشیدن به سازها» در ذهنم داشت. همین طور از آقای رضا مهدوی برای راهنمایی‌هایشان درباره‌ی لزوم مشخص کردن سن

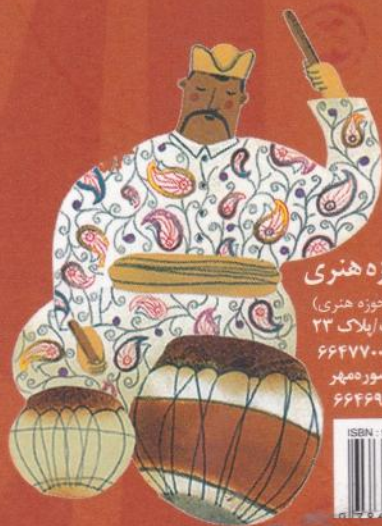
قِرَنَه ساز گیلان که گاهی به جای سورنا استفاده می‌شود، مثل سورنا، لوله‌ای شکل و انتهایش باز شده (مخروطی) است. قِرَنَه دوتکه است. لوله‌ی آن از نی و قسمت مخروطی آن از شاخ گاو ساخته شده است. چهار سوراخ در جلوی آن و یک سوراخ در پشت آن وجود دارد.

نی تکی» در بوشهر، «یدی بوقوم تویدک» ساز ترکمن‌ها، «نَرمه‌نای» «شمشال»^۱ در کردستان، «نی هفت‌بند» در لرستان، «بالابان» در ذریابجان، «نی هفت‌بند» و «دودوک» قشقایی و بختیاری اگرچه با هم ناوت دارند، ولی همه‌شان از یک لوله‌ای استوانه‌ای تشکیل می‌شوند. نی هفت‌بند پنج سوراخ جلو و یک سوراخ در پشت برای انگشت شست دارد و چون روی آن هفت‌بند بسته شده است به آن نی هفت‌بند می‌گویند. اما نی تکی بوشهر چهار سوراخ در جلو و یکی هم در پشت برای انگشت شست دارد. نرمه‌نای شش سوراخ جلو و یک سوراخ پشت دارد. شمشال از فولاد یا برنج ساخته می‌شود اما در قدیم از نی و استخوان ساخته می‌شده است و شش سوراخ جلو و یک سوراخ پشت دارد. یدی بوقوم تویدک هم هفت‌بند است که به وسیله‌ی چسب سیاه از هم مشخص شده‌اند. «یدی» یعنی هفت و «بوقوم (بوغوم)» به معنای بند است. در ترکمن جشنی به نام جشن «آق‌آش» است؛ جشنی که وقتی کسی به شصت و سه سالگی برسد برگزار می‌شود و در آن ساز یدی بوقوم نیز نواخته می‌شود.

۱ در منبع [۲] تلفظ شمشال آمده است. اما بیشتر آن را شمشال تلفظ می‌کنند.

مرکز موسیقی حوزه هنری

سوره مهر (وابسته به حوزه هنری)
تهران / خیابان حافظ / خیابان رشت / پلاک ۲۳
صندوق پستی: ۱۵۸۱۵ / ۱۱۴۴ تلفن: ۶۶۴۷۷۰۰۱
مرکز پخش: شرکت انتشارات سوره مهر
تلفن: ۶۶۴۶۰۹۹۳ (پنج خط) فکس: ۶۶۴۶۹۹۵۱

... ای اولین بار از سازهای شهری و
موسیقی ایران، برای دیدار با کودکان
دعوت کردیم تا دور هم جمع شویم و
با آن‌ها بیشتر آشنا شویم.
از شما دعوت می‌کنیم همراه ما باشی
تا در یک دیدار ساده و خودمانی، آن
ها را ببینیم و از زبان خودشان با آن‌ها
بیشتر آشنا شویم....

سوره مهر
ناشر برگزیده سال ۸۷

سوره مهر
ناشر برگزیده سال ۸۷